

TIBERIU CRUDU ȘI NICOLAE IORGA — CORESPONDENȚA

GHEORGHE MEDIAN

Între numeroșii colaboratori pe care Nicolae Iorga i-a avut la Botoșani, profesorul Tiberiu Crudu ocupă un loc distinct. Bazate pe afinități comune pentru istorie și literatură, pe aceeași dragoste pentru locurile natale, pe interesul comun pentru propășirea culturală a Botoșanilor, relațiile de colaborare dintre cei doi oameni de cultură s-au întins pe parcursul mai multor decenii. Câteva aspecte mai puțin cunoscute ale acestei colaborări ne-au fost relevate de studierea corespondenței marelui istoric păstrată în fondurile Academiei.

Între zecile de mii de scrisori primite de Nicolae Iorga în timpul vieții sale, câteva au ca expeditor pe Tiberiu Crudu, localitățile de expediție fiind Tudora — localitatea în care acesta s-a născut și a copilărit, Dorohoi și Botoșani, unde și-a desfășurat cea mai mare parte a activității.

Debutul corespondenței datează din anul 1907, fiind prilejuit de campania inițiată de Nicolae Iorga prin „Neamul Românesc” în vederea sprijinirii victimelor răscoalei și a dezvoltării adevăratelor cauze care au declanșat sângeroasa ridicare la luptă a țărănimii. Cunoscător al realităților satului, martor ocular al evenimentelor care au cuprins și comuna Tudora, Tiberiu Crudu aderă la campania inițiată de Nicolae Iorga trimițând spre publicare „Neamului Românesc” o succintă descriere a stării sociale, economice și culturale a sătenilor din comuna natală. Studiul, intitulat „Pescuitori în apă tulbure” bucurându-se de aprecierea lui Nicolae Iorga, va apare în mai multe numere din mai sus amintita publicație din lunile mai, septembrie 1907. În legătură cu acest studiu în corespondența istoricului se păstrează o interesantă scrisoare expedită de Tiberiu Crudu pe care o redăm în comunicarea de față.

După 1907 corespondența lui Tiberiu Crudu cu Nicolae Iorga continuă, mutându-se pe coordonate culturale. Din studiul acesteia, reiese atașamentul profesorului botoșănean față de inițiativele culturale ale marelui istoric materializate în așezămintele de la Vălenii de Munte, în reactivizarea Ligii Culturale și, ulterior, după primul război mondial, într-o susținută acțiune de emancipare culturală a maselor. Corespondența pune în evidență dorința lui Tiberiu Crudu de a-și aduce aportul la realizarea marii opere culturale (realizate) a lui Nicolae Iorga precum și fapte concrete în această direcție. Dintre ele se remarcă

reînființarea prin strădania sa în anul 1910 a secțiunii Dorohoi a Ligii Culturale și fondarea în anul 1921 a unei noi publicații botoșănene: „Revista Moldovei“ ce va juca un rol important în stimularea vieții culturale locale.

Studierea corespondenței lui Tiberiu Crudu cu Nicolae Iorga scoate în relief și un alt aspect al relațiilor celor doi oameni de cultură — cel al scrisului. Dispunând de reale calități scriitoricești, Tiberiu Crudu este autorul unui mare număr de lucrări — articole, schițe, povestiri — publicate în presă sau în volume de sine-stătătoare. Unele dintre acestea, la solicitarea autorului au fost publicate în reviste conduse de Nicolae Iorga („Neamul Românesc“, „Neamul Românesc Literar“), altele au fost trimise spre lectură marelui istoric și tipărite ulterior cu recomandările făcute. Edificator din acest punct de vedere este cazul lucrării („De la noi ce a fost odată“, trimisă în manuscris lui Nicolae Iorga spre a fi publicată în „Drum drept“ în anul 1914 și care a văzut lumina tiparului în volum, în anul 1925.

În sfârșit, un alt aspect pus în valoare de corespondență îl prezintă legăturile personale ale lui Tiberiu Crudu cu Nicolae Iorga prilejuite de prezența istoricului la Botoșani. Tiberiu Crudu a fost ani de-a rândul unul din cei mai apropiați colaboratori ai lui Nicolae Iorga, însoțindu-l de fiecare dată când acesta s-a aflat la Botoșani, oferindu-i serviciile sale, fiindu-i de ajutor în orice împrejurare. O scrisoare din 3 ianuarie 1925 trimisă de Tiberiu Crudu lui Nicolae Iorga ne oferă o dovadă convingătoare a acestei colaborări.

Desigur, legăturile de colaborare dintre Tiberiu Crudu și Nicolae Iorga sunt mai ample decât cele puse în evidență de scrisorile publicate în studiu de față, lipsa corespondenței primite de Tiberiu Crudu din partea lui Nicolae Iorga privându-ne de amănunte interesante. Rămâne ca viitorul să aducă noi date în această problemă, permitând o mai bună cunoaștere a trecutului Botoșanilor precum și a vieții și a activității celor două personalități botoșănene.

Redăm mai jos în ordine cronologică scrisorile expediate de Tiberiu Crudu lui Nicolae Iorga cuprinse între anii 1907 și 1927.

7 mai 1907
Tudora

Stimate D-le Iorga,

Negreșit că „Pescuitorii mei în apă tulbure“ ce au pornit în săpătămâna patimilor din Tudora, vor fi ajuns cu bine și cu sănătate la Căminul dv., unde înadins erau trimiși spre a fi găzduiți la „Neamul românesc“. Acum nu știu cum vor fi întâmpinați, cum vi s-a părut recomandarea lor față de Dv., cum ați socotit cele ce vorbesc despre „boierii noștri“ cu prilejul răscoadelor de la noi.

Dacă ați citit cumva manuscrisul meu și dacă vi se pare că, măcar părți din el pot intra în rândurile de luptă ale „Neamului românesc“ fără a da o clipă îndărăt, mai opriți-l acolo. Dacă însă aflați în „Pescuitorii“ mei, dacă sunt prea hărăgoși, dacă aruncă vorbele prea din gura

cortului și un alt leac nu le găsiți, vă rog a mi-i trimite acasă pentru a mă învăța și eu a nu mai da drumul în lume unor astfel de „buclu-cași provinciali“ cari nu știu să se înfățișeze înaintea oamenilor, cari nu pot să încurce o vorbă, cari încă fac mai multă rușine decât cinste.

Semințe rele, veniți acasă, nu rătăciți cu gura căscată prin ușile oamenilor, căci, soiuri de tagma voastră s-or fi aflând cu miile la porțile tipografiilor bucureștene.

Cu deosebită stimă, T. Crudu.

Biblioteca Academiei Române.

Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 95, fila 43.

*
* *

12 mai 1908
Tudora

Stimate D-le Iorga,

Aș fi dorit din toată inima să pot veni și eu pe ziua de 21 maiu, la Vălenii de Munte. Pe lângă plăcerea ce aș fi avut de a fi alături de aceia ce vor avea mijloacele și puțința de a răspunde chemării Dv. aș fi putut să mai văd în același timp, un colț de țară pe care de mult mi-l închipui foarte frumos și bogat. Nevoile însă mă țin pe loc și nu mă lasă a porni acolo între oamenii, în tovărășia cărora, sufletul meu de multă vreme locuiește. Totuși, fiecare socot că trebuie să-și îndeplinească datoria precum poate. Eu din parte-mi trimit cu acest prilej un mănunchi din rândurile și observațiile mele puse în articolul de față, menit să înalțe inimile tuturor celor ce astăzi se coboară așa de jos.

Din ospitalitatea ce veți da acestor rânduri, în care e pusă o fărâmă din sufletul meu, va izvorî în parte mulțămirea ce-aș fi simțit-o de a fi alături de Dv., atunci când puterile mi-ar fi îngăduit aceasta.

Cu toată stima, Tiberiu Crudu

Biblioteca Academiei Române

Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 109, fila 148

*
* *

Stimate Domnule Iorga,

Vă trimit veste bună de la noi. După multe străduieli am reînființat secțiunea Ligii Culturale în Dorohoi. Vă alăturerez o mică dare de seamă asupra chipului în care s-a înființat și chemarea făcută și rostită de mine cu acel prilej, rugându-vă a le publica într-un cât mai apropiat număr al „Neamului Românesc“ fiind o chestiune de actualitate ce ne interesează.

Textul chemării e cam lung, după cum se vede, dar cetindu-l socot că are să vă placă și aveți să mi-l tipăriți fără nici o schimbare. Dacă, din diferite împrejurări, nu puteți să-mi publicați „chemarea“, atunci vă rog a mi-o păstra căci voiesc a o publica în broșură.

Cu toată stima, T. Crudu

10 nov. 1909 — Dorohoi

Biblioteca Academiei Române

Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 145, fila 127

*

* *

D-lui N. Iorga, membru al Academiei Române,

Felicit din inimă pe noul academician, nou într-o toate : și prin cultura întinsă pe care o stăpânește și prin chipul cinstit și nobil în care se folosește de ea și prin străduința fără răgaz de a o răspândi până în stratele adânci ale poporului.

Academia, de acum înainte socot, va păși pe calea cea dreaptă. Corpului ei îmbătrânit îi trebuia viață nouă ce nu se capătă decât prin suflet nou : cu alegerea Dv. care duceți în mijlocul ei o inimă tânără încărcată de cele mai alese virtuți, o va căpăta.

Aceasta ați dovedit-o cu prisosință ori de câte ori mâna D-voastră a călăuzit frânele vreunei mișcări. Fiți dar mereu omul vremii care vă cere și veți avea totdeauna ostașii vrednici de care sunteți trebuință.

T. Crudu

Dorohoi, 2 iunie 1910

Biblioteca Academiei Române

Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 162, fila 63

*

* *

Multi stimate D-le Iorga,

Vă trimit spre publicare 2 articole : unul e o dare de seamă a unei serbări patriotice făcută la Ibănești (jud. Dorohoi) cu ocazia inaugurării unui monument a celor căzuți în 1913. Altul e cuvântarea mea ținută cu acel prilej și care socot că va cadra bine și cu „N. Românesc“ și cu atmosfera politică a vremii de azi.

Cu deosebită stimă,

T. Crudu

21 iunie 1914 Dorohoi

Biblioteca Academiei Române

Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 143, fila 98

*
* *

Tudora 1914

Mult stimate D-le Iorga,

Marea vieții înălțându-se de viforul ispitelor omenești mă văd și eu clintit din locul meu de odihnă și liniște. Mobilizat azi sau mâine, desigur voi fi mânat în măcelul fără cruțare al neamurilor ce se înțeală.

Am fost și anul trecut în Bulgaria, am zburat, n-am mers. Eram sănătos. Anul acesta sunt bolnav de picioare și de stomac (boli căpătate în marșurile forțate ale campaniei). De mi se va recunoaște sau nu boala, voi porni înainte la drum. Nu sunt dintre acei cari să mă plâng sau să mă opun. Negreșit voi merge... surâzând, cântând, îndemnând, conducând. Sunt doar sublocotenent de vânători și deprins demult a-mi face datoria. Ceea ce mă interesează, e că nu multă vreme voi putea-o îndeplini. Prevăd cum slăbiciunea fizică mă va doborî, stingându-mi entuziasmul, lumina sufletului în război. Ori eu țin să fiu de folos până într-un sfârșit țării mele. M-am gândit că singurul loc unde aș putea să lucrez potrivit cu soarta mea de acum, ar fi în cenzura presei. Înțeleg rolul mare și sfânt al unei prese în timp de război, calmul și orientarea de care are nevoie. Îmi simt mâna și spiritul destul de bine pregătite pentru această luptă de suflet dusă cu condeii. De atâția ani o fac.

Îmi închipui că Dv. veți fi numit din nou în cenzura presei. Oare n-aș putea fi mai de folos acolo decât aici. De credeți că da, chemați-mă prin cei în drept și vin să vă stau de sprijin și de ajutor. De nu îmi voi face neapărat datoria unde sunt, până la capătul puterilor mele, silindu-mă să nu mor degeaba. Omul odată moare, să moară cinstit, să moară frumos.

T. Crudu, Sublocotenent
Bat. 8, Vânători, Botoșani

Biblioteca Academiei Române
Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 243, fila 53

*
* *

4 august, 1911
Tudora — (Botoșani)

Stimate D-le Iorga,

Vă trimit după făgăduință, o dare de seamă asupra înființării Societății de ajutor a Românilor din Paris. Aici nu e vorba despre nimic din ceea ce a scris deunăzi Spineanu. Eu vorbesc despre societatea care vine în ajutor tuturor românilor și el a scris despre căminul studențesc.

Ceea ce doresc eu e ca să fie cuprins într-un singur număr. Sunt 18 foi de manuscris ce intră în cel mult 4 pagini de tipar.

Cu toată stima,
T. Crudu

Biblioteca Academiei Române
Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 193, fila 353

*
* *
*

Mult stimate Domnule Iorga,

Vă trimit un manuscris, o veche lucrare a mea, care a avut de scop să redeie viața intelectuală a sătenilor noștri. Cunosc bine această viață căci din mijlocul ei mi-am croit drumul în lume, cu desagii plini de nevoie în spinare. Cunoscând-o am căutat s-o fac cunoscută și altora. Până acum s-au cules multe povești, cimilituri, cântece, etc., dar totdeauna separat, fără legătură și mai ales fără viață, fără acțiune. Un adevărat material pentru o clădire pe care nimeni n-a încercat s-o ridice. Eu am făcut, în mic — desigur, această încercare. Întrucât am izbutit sau nu, veți vedea Dv. singur, mai bine ca mine. În orice caz, eu m-am silit să dau vieții acesteia de sat locul și partea ce i se cuvine în sufletele și în inima noastră. Nu cer decât să-i dați și Dv. în „Drum drept” primirea ce veți socoti-o. La urmă s-ar putea scoate un volum, împreună cu alte lucrări de aceeași natură. Aceasta însă mai târziu.

Sfârșesc cu recomandarea scrisului meu și plec la cazarmă. Doamne, ciudată îmi pare situația în care mă găsesc. O viață întreagă am fost pregătit pentru luptele sufletești — intelectuale, spre a putea domoli și chiar înlocui pe cele trupești, materiale. În clocotul acestei vieți am căpătat oțelirea cuvenită, propovăduind virtuți cu nume de frumos, de bine, de leal, etc. Și azi, eu soldatul de pe câmpul intelectual ce-mi urmăream cu credință șefii aleși de mine însumi, azi mă văd pus să conduc lupte vărsătoare de sânge, de sânge omenesc, împotriva cărora atât am strigat și pentru care atât de străin sunt. Zău, ciudată situație! Mie, care am făcut morală elevilor mei când ating sau au avut de gând numai să atingă un cuibușor de păsărică, nu un om, mi se cere azi să învăț și dacă se poate să ucid...ce?... oameni, unu, zece, o sută, o mie, un popor întreg, dacă ar fi cu puțință. Ciudată situație! Și totuși, să vedeți cu cât calm, cu cât sânge rece o fac. Sânge rece ca și moartea pe care o pregătesc pentru alții și o desfid pentru noi. Suflet întors pe dos, animal ce caut pradă și umblu cu nările-n vânt după carnea fierbinte a dușmanului închipuit pe care trebuie să-l sfâșii. Aceasta mi se cere, aceasta o fac. Trâmbiț războiul, eu care am iubit numai pacea. Propovăduiesc vrajba în locul dragostei, nu vorbesc decât de ură și de răzbunare, deși totdeauna am cultivat frăția. Mie groază de mine însumi. Mi-am otrăvit gura cu cuvintele și mi-am împodobit mâinile cu armele uciderii.

D-le Iorga, nu mă mai cunosc. De ce o viață întreagă ne luptăm să fim oameni când la urmă ni se cere să fim cele mai din urmă animale? Și zicând animal oare în ceasul de față nu e o insultă și pentru ele? Nu cumva le înjosim comparându-ne cu dânsese? O, dacă ar avea ele gură cum ne-ar mai batjocori pentru disprețul pe care de atâta vreme îl încasează de la noi... oameni civilizați ai lumii acesteia.

Pentru ce oare împlinirea idealurilor celor mai frumoase cere măcelul cel mai odios și sălbatic? Temelia visurilor noastre naționale nu poate avea decât baze și trupuri tari de carne omenească? Tare-i dureros și crunt. Cel mai mare bine nu poți decât să-l îplinești decât prin cel mai rău. E dezgustător. Și totuși lucrez pentru rău, nădăjduind în binele ce va veni. Măcar de-ar veni, să nu-l așteptăm în zadar.

Al Dv. cu toată stima,

T. Crudu

Sublocotenent, Batal. 8, de Vânători
Botoșani 10 august 1914

Biblioteca Academiei Române

Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 248, fila 25

*
* *

Tudora
1919, 15 iunie

Mult stimată Domnule profesor,

Înfundat în satul meu natal abea acum aflu că se vor ținea cursuri de vară în Ardeal pentru pregătirea profesorilor.

Eu mi-aș da bucuros obolul muncii mele dacă la aceste „Universități populare“ se admit și profesori secundari. Aș putea să țin cursuri de istorie universală sau națională. Dacă e nevoie de asemenea profesori și dacă nu se caută anume recomandări politice sau de altă natură, eu aș veni cu drag să-mi ofer cunoștințele cu toată căldura și sinceritatea de care mai ales acum se simte nevoie. Desigur că lucruri originale sau noi n-aș avea de spus ci cunoștințele curente sistematizate și redactate așa cum se cuvine acum. Poate se vor ținea cursuri în mai multe centre ardelenesti, cu atât mai bine, căci în acest caz aș putea împlini și eu un gol — dacă, repet, încă odată, se întreabă profesori secundari de la noi din țară.

Așteptând răspunsul Dv. vă rog a primi deosebita mea stimă și considerație.

T. Crudu, com. Tudora, jud. Botoșani

Biblioteca Academiei Române

Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 280, fila 62

*
* *

Mult stimate Domnule Iorga,

Am făcut să apară în Botoșani, prin îngrijirea mea și sprijinul mai mult al prietenilor noștri „Revista Moldovei“. Cred că ați primit-o în cursul sărbătorilor. Țintesc să pun în mișcare pe intelectualii noștri (suntem peste 100 de profesori secundari și învățători numai în oraș) și să ajut să fac o bibliotecă publică și un muzeu raional, să ținem conferințe etc. Pretutindeni doresc să fac să pătrundă un cuvânt bun, întovărășit de un îndemn la muncă folositoare. Puterile mele desigur sunt prea slabe pentru a putea nădăjdui ca singur să fac totul. Am neapărată nevoie de sprijinul altora. Îndeosebi mă gândesc la toți oamenii cu autoritate morală cari au pornit la Botoșani și cari ar putea să ne deie un articol, două, pe ani, ca încurajare.

În acest scop apelez și la Dumneavoastră, rugându-vă să binevoiți a ne trimite un articol pentru revista Botoșanilor, pe care de bună seamă îl iubiți ca și noi cari locuim în el.

Dv. știți ce ne trebuie nu e nevoie să vă spun eu subiectele. Când veți avea o clipă de răgaz gândiți-vă și la noi cei ce vă așteptăm cu vântul cu nerăbdare și adâncă recunoștință.

Al Dv. cu toată stima,
T. Crudu
1921, 6 Maiu, Botoșani

Biblioteca Academiei Române
Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 294, fila 46

*
* *

Mult stimate domnule Iorga,

Îmi îndeplinesc o plăcută sarcină de a vă trimite în numele profesorilor secundari din orașul Dv. natal rândurile alăturate.

Ele cuprind rugămintea sinceră și curată de a relua cursurile Universității pe care sunteți hotărât a le părăsi.

Primiți această rugămintă a noastră ca un prinos de stimă și recunoștință pentru munca Dv. neîntrecută pe ogorul culturii românești și judecați-ne după scrisul și inima noastră.

Al Dv. cu deosebită stimă,
T. Crudu
Botoșani, 28 februarie 1923

Biblioteca Academiei Române
Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 304, fila 254

Revista Moldovei
Botoșani

Mult stimate Domnule Iorga,

Din Botoșanii noștri și ai Dv. vă urez sănătate, putere de muncă și viață îndelungată ; de toate celelalte Dumnezeu de sus s-a îngrijit și v-a dat cu destulă prisosință.

Din prinosul acestor daruri sufletești mă hrănesc și eu în acest îndepărtat colț de țară, îndeplinind în cercul meu și la locul meu crezul naționalist-democrat de a ridica nația prin cultură. Roadele curând se vor culege, nu pentru folosul meu, nici pentru al Dv., ci pentru folosul neamului însuși, pe care în mod cinstit și curat ne-ați învățat a-l cinsti.

Cu deosebită stimă,
T. Crușu

Directorul Școlii Normale de Învățători din Botoșani

19 dec. 1923

Biblioteca Academiei Române,

Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 308, fila 134

*
* *

Mult stimate Domnule Iorga,

Mă surprinde vestea că Dv. nu ați găsit notițele noastre de la Coșula. Ele au fost scrise pe o coală de hârtie proastă, pe care am îndoit-o în patru și am pus-o între foile care cuprindeau transcrieri de documente.

Anume am vârât hârtia acolo pe la fundul clitului de foi, ca să dați mai ușor de ea.

Cred că dacă o veți căuta printre acele foi, desigur o veți găsi. Coala e scrisă cu creionul și numai pe pagina dinlăuntrul, de aceea poate n-a atras deajuns atenția Dv.

În orice caz eu trimit însemnările mele luate pentru revistă și care cuprind tot ce era mai important din acele note. Lipsesc câteva inscripții de pe odoarele bisericesti. Atât. Încolo e tot ce vă trebuie.

Cu deosebită stimă,
T. Crușu
3. I. 1925

Biblioteca Academiei Române

Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 314, fila 213

Școala Normală de Învățători
„M. Eminescu“
Cabinetul Directorului

Mult stimate Domnule Iorga,

De câte ori vine Sfântul Neculai și mă gândesc a vă trimite din partea mea, urări de sănătate, voie bună, izbândă în cele mari și multe în care năzuiți a le înfăptui, de atâtea ori îmi răsar în minte cuvintele : „Ferice de acela în care se poate ghici cum ar fi nația sa, urmând pe calea însemnată de dânsul, cu sângele viu al inimii lui !“.

Le transcriu ca un omagiu tainic din partea unui mândru ucenic al scrisului Dv., bucuros că nu am nevoie a vă cere să fie cunoscut sau răsplătit pentru aceasta.

Cu deosebită stimă,
T. Crudu

6. dec. 1927

Botoșani

Biblioteca Academiei Române

Fond Nicolae Iorga — Corespondență, Vol. 339, fila 479.